Bílá místa biodiverzity – rok od spuštění kampaně

Jan Havlíček, Karel Chobot, Jan Vrba

Nálezová databáze ochrany přírody spravovaná Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR je se svými téměř 27 miliony údaji nejobsáhlejší databází nálezů organismů v ČR a svým objemem dat může směle konkurovat obdobným databázím v zahraničí. Prostým přepočtem počtu nálezů na plochu našeho státu pak můžeme zjistit, že na každý km² připadá průměrně 340 nálezů. Při bližším zkoumání ale zcela logicky zjistíme v rozložení dat obrovské rozdíly. Vedle lokalit s tisíci nálezy je i řada „bílých“ míst, kde zkrátka jakékoliv údaje chybí.

Snímek obrazovky z aplikace Bílá místa. Archiv AOPK ČR

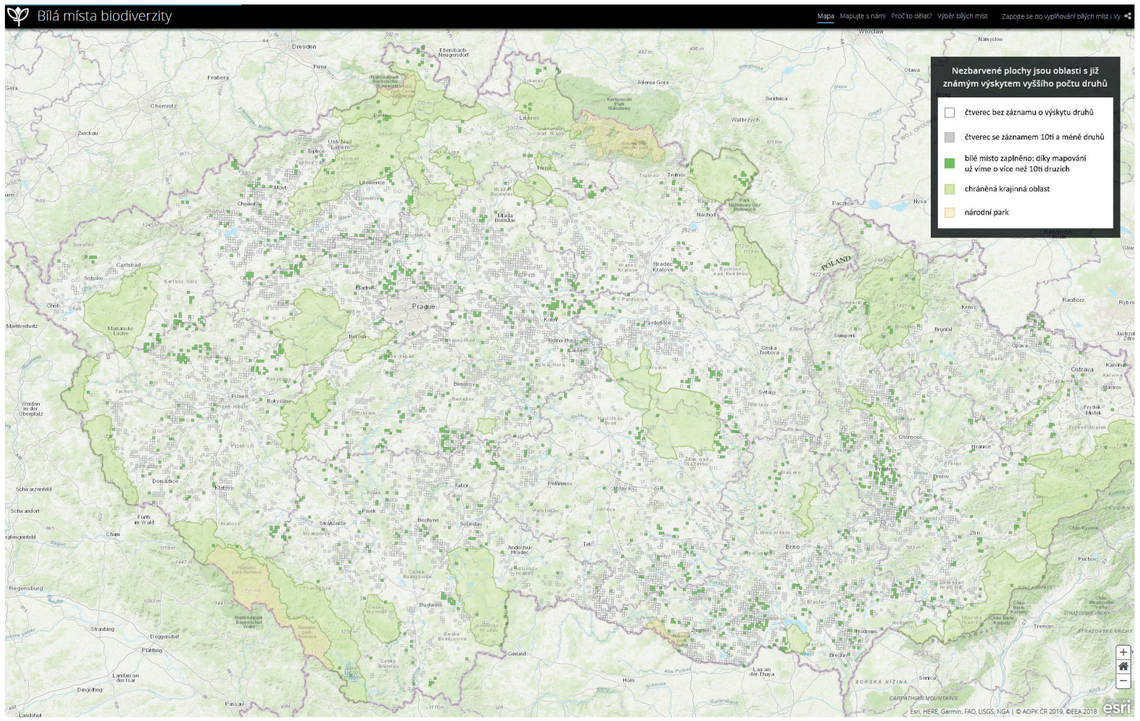

Cíl zmapovat bílá místa po roce

Prozkoumat taková místa si dal za cíl mapovací projekt AOPK ČR Bílá místa biodiverzity zahájený v roce 2019. Po roce od jeho spuštění je tedy čas na první hrubou analýzu získaných údajů.

Pokud využijeme členění v zavedené mapovací síti 11 x 12 km 270 polí (z 677) přesáhne průměrnou hodnotu 44 880 záznamů. Vůbec nejvíce, 200 055 záznamů 8417 druhů je v poli 6050 na Křivoklátsku. V případě počtu druhů je rekordní pole 7161 v NP Podyjí s 9509 druhy.

Pokud však použijeme rozdělení českého území na kilometrovou síť, vynikne nerovnoměrnost pokrytí nálezy. Na počátku roku 2019 bylo registrováno 9155 kvadrátů o hraně 1 km s méně než 10 zaznamenanými taxony (počet taxonů u těchto kvadrátů zpravidla odpovídá i celkovému počtu záznamů). Na počátku roku 2019 byla proto spuštěna společná kampaň odboru monitoringu a oddělení technické správy dat a datové podpory AOPK s názvem Bílá místa biodiverzity. Jejím cílem je právě zaplnění takových „bílých míst“, doplnění našich znalostí o výskytu druhů, a především propagace důležitosti sběru a sdílení biologických nálezů. Pomocí webu https://bilamista.nature.cz si každý zájemce může najít nejbližší „bílé místo“ a to poté pomocí vložení nálezových údajů do mobilní aplikace BioLog (https://biolog.nature.cz), jeho webového rozhraní nebo NDOP zaplnit. A jak se tedy dařilo vymazávat bílá místa z mapy v prvním roce projektu?

Jistě pozitivní zprávou je, že projektu Bílá místa biodiverzity se dostalo poměrně značné propagace, především díky přírodovědně orientovaným skupinám na sociálních sítích a i díky propagaci mezi pracovníky AOPK (nikdo přece nechce mít např. na území své CHKO bílé místo). Pozitivní jsou ale i samotné výsledky z bílých míst. Těch se z mapy podařilo „odstranit“ 1405. Řada z nich byla odstraněna díky nálezům získaným aktualizací mapování biotopů, tedy nejrozsáhlejší průzkumnou aktivitou AOPK ČR, která ale přímo s bílými místy nesouvisí. Je tedy jasné, že nebýt mapování biotopů, máme bílých míst řádově více.

Rekordy a rekordmani v mapování

Vezmeme-li tedy v úvahu pouze údaje zadané mimo mapování biotopů a některých dalších projektů (např. importy starších datových sad), a z velké části tedy cílené přímo na objevování bílých míst, bylo sebráno 12 833 nálezů (dále pracujeme jen s těmito údaji). Nejvíce se na obsazování bílých míst podíleli uživatelé mobilní aplikace BioLog a uživatelé NDOP, kteří zadali 57 % ze všech nálezů v bílých místech. Zbývající – významný – podíl pokrývají údaje z databáze Avif provozované Českou společností ornitologickou a dále údaje získané z databáze BioLib či v rámci soukromých mapovacích projektů.

Mapování bílých míst se zúčastnilo (někteří možná nevědomky) téměř šest stovek autorů pozorování a řada dalších, kteří byli uvedeni jako spoluautoři nálezů, přičemž

Tabulka 1: Deset druhů s největším počtem záznamů a nejčastěji zadávaný druh z každé taxonomické skupiny (podle řazení v NDOP) – v případě, že v rámci skupiny mělo více druhů stejný „nejvyšší“ počet záznamů, jsou vedeny maximálně 3 druhy, nebo je uvedena souhrnná informace.

Vědecký název	Český název	Počet nálezů	Skupina
Buteo buteo	káně lesní	375	Ptáci
Falco tinnunculus	poštolka obecná	292	Ptáci
Emberiza citrinella	strnad obecný	238	Ptáci
Alauda arvensis	skřivan polní	204	Ptáci
Parus major	sýkora koňadra	197	Ptáci
Sturnus vulgaris	špaček obecný	193	Ptáci
Circus aeruginosus	moták pochop	182	Ptáci
Columba palumbus	holub hřivnáč	180	Ptáci
Fringilla coelebs	pěnkava obecná	178	Ptáci
Turdus merula	kos černý	168	Ptáci
Sambucus nigra	bez černý	56	Cévnaté rostliny
Lepus europaeus	zajíc polní	55	Savci
Vanessa cardui	babočka bodláková	48	Motýli
Coccinella septempunctata	slunéčko sedmitečné	19	Brouci
Bufo bufo	ropucha obecná	16	Obojživelníci
Lacerta agilis	ještěrka obecná	13	Plazi
Platycnemis pennipes	šidélko brvonohé	10	Vážky
Helix pomatia	hlemýžď zahradní	7	Měkkýši
Andrena flavipes, A. minutula, Apis mellifera	písokorypka obecná, p. drobná, včela medonosná	6	Blanokřídlí
Pyrrhocoris apterus	ruměnice pospolná	6	Ploštice
Rutilus rutilus	plotice obecná	5	Ryby a mihule
Episyrphus balteatus	pestřenka pruhovaná	3	Dvoukřídlí
Chorthippus biguttulus, C. brunneus	saranče mnělivá, s. dlouhokřídlá	3	Ortopteroidní hmyz
Geastrum fimbriatum	hvězdovka brvitá	2	Houby
Orconectes limosus	rak pruhovaný	2	Korýši
Agraylea sexmaculata, Drusus annulatus, Rhyacophila polonica		1	Chrostíci
Aphanomyces astaci		1	Řasovky
Cercopis vulnerata	pěnodějka krvavá	1	Stejnokřídlí
Craspedacusta sowerbii	medůzka sladkovodní	1	Polypovci
Dermacentor reticulatus	piják lužní	1	Roztoči
Glomeris tetrasticha	svinule čtyřpásá	1	Mnohonožky
Xenos vesparum		1	Řasnokřídlí
6 druhů, shodně po 1 nálezu		1	Netopýři
22 druhů, shodně po 1 nálezů		1	Mechorosty
Argiope bruennichi, Lycosa singoriensis, Pardosa lugubris	křižák pruhovaný, slíďák tatarský, s. hajní	1	Pavouci

Nejčastěji mapovanými druhy byli ptáci. Na snímku stehlík obecný. Foto archiv AOPK ČR

Tabulka 2: Počet druhů a nálezů u jednotlivých taxonomických skupin (dle členení v NDOP).

Skupina	Počet druhů	Počet záznamů
Ptáci	243	8619
Cévnaté rostliny	559	1769
Brouci	689	952
Motýli	236	723
Savci	34	231
Blanokřídlí	103	188
Obojživelníci	16	88
Vážky	31	74
Plazi	6	36
Měkkýši	15	25
Mechorosty	22	22
Ortopteroidní hmyz	12	22
Ryby a mihule	14	21
Ploštice	7	17
Houby	14	15
Korýši	6	7
Dvoukřídlí	4	6
Netopýři	6	6
Chrostíci	3	3
Pavouci	3	3
Mnohonožky	1	1
Polypovci	1	1
Roztoči	1	1
Řasnokřídlí	1	1
Řasovky	1	1
Stejnokřídlí	1	1

nejlepší z nich zadali přes 600 nálezů. 26 pozorovatelů pak překročilo hranici sta nálezů. Co se týče počtu druhů živočichů a rostlin, více než 100 taxonů zaznamenalo 10 účastníků, přičemž rekordem je 555 taxonů. Nejpilnějším objevitelem bílých míst se stal Tomáš Oplocký, který jich navštívil 54 a dalších 9 autorů záznamů navštívilo více než 20 bílých míst.

Nejčastěji mapované druhy

Z celkového počtu 2029 zaznamenaných druhů dominovali ptáci, kteří obsadili dokonce 49 prvních pozic co do počtu záznamů (tab. 1). Teprve poté následovaly další druhy z jiných taxonomických skupin, početněji byly zastoupeny cévnaté rostliny, savci, motýli a brouci (tab. 1 a 2). Nejpočetněji byly mimo ptáky zjišťovány běžnější druhy jako bez černý, zajíc polní a babočka bodláková, což má zřejmě souvislost s jejím tahem do střední Evropy v roce 2019. Vedle běžných druhů je nutné vyzdvihnout také řadu záznamů druhů vzácných, ohrožených a chráněných – z celkového počtu se 2351 nálezů týkalo druhů zařazených do červeného seznamu a 2516 záznamů bylo učiněno u druhů zařazených mezi zvláště chráněné. Z ptáků lze jmenovat například kosa horského, tetřeva hlušce nebo dropa velkého, který se v posledních letech v ČR vyskytuje extrémně vzácně, a dokonce ani ne každoročně. Z významných druhů v dalších skupinách lze jmenovat například nové záznamy evropsky významných roháče obecného, páchníka hnědého, zvláště chráněných (a šířících se) kudlanky nábožné či otakárka ovocného, z bílých míst nechyběly ani nápadné majky či atraktivní tesařík pižmový.

Jdeme dál

Z těchto výsledků je patrné, že na řadě bílých míst lze narazit na mnohem zajímavější druhy, než jsou nejběžnější druhy ptáků, kopřiva a bříza, jak se řada lidí domnívá. Naopak, je možné objevit mnoho zajímavých míst, ale i druhů rostlin a živočichů a díky znalostem o jejich výskytu lze pak je samotné nebo i dosud neznámé lokality jejich výskytu chránit. Projekt Bílá místa biodiverzity tedy bude pokračovat i nadále.

Společná cesta ochrany přírody a cestovního ruchu – realita, nebo utopie?

Tomáš Peckert, Pavel Hruška, Michal Souček

Cestou k udržitelnému rozvoji cestovního ruchu v přírodně cenných oblastech je dlouhodobá koncepční spolupráce mezi ochranou přírody, samosprávami a aktéry v cestovním ruchu. Základním předpokladem k úspěchu je srozumitelné definování priorit ochrany přírody a konzistentní přístup k uplatňování principů jejich ochrany. Významnou hodnotou Českého lesa je jedinečná kulturně historická krajina vzniklá vysídlením obyvatelstva a následnou „konzervací za železnou oponou“. Velkou výzvou je spojení ochrany přírody s citlivým využitím v cestovním ruchu.

Foto 1: Den Českého lesa 2016, v prostorách Domu přírody ČL. Foto Martin Jiran